

DOI: 10.31548/hspedagog13(3).2022.86-93

УДК 378.013.42-057.87

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ**СОПІВНИК І. В.** , доктор педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри соціальної роботи та реабілітації

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: sopivnyk_i@nubip.edu.ua

Анотація. У статті розкрито шляхи формування соціальної компетентності здобувачів вищої освіти, зокрема: спрямованість (постановка цілі) на формування соціальної компетентності здобувачів під час лекційних, семінарських та практичних занять; використання змісту матеріалу освітніх компонентів, що є сприятливими для розвитку соціальної компетентності у здобувачів, у першу чергу із соціо-гуманітарних дисциплін («Ділова мова», «Іноземна мова», «Філософія», «Соціологія», «Психологія», «Лідерство», «Менеджмент» та ін.); включення до навчальних планів обов'язкових і вибіркових освітніх компонентів та спецкурсів, які дозволяють розвинути навички соціальної взаємодії; застосування інтерактивних форм і методів викладання, зокрема таких як рольові та ділові ігри, форум-театр, тренінги, майстер-класи, міні-конференції, метод проєктів, методи проблемного навчання, кейс-метод, мозковий штурм, ситуаційний аналіз, аналіз конкретних ситуацій, діаграма Ісікави, технологія Scrum, дискусія, діалог Сократа, метаплан та ін.; залучення здобувачів до колективних творчих справ під час проходження практик; створення ситуації успіху під час виконання науково-дослідних розробок; планування та реалізації разом із студентами організаційно-виховних, дозвілєвих заходів; долучення здобувачів до активної участі у функціонуванні студентського самоврядування; мотивація студентської молоді до участі у гуртках, секціях, клубах за інтересами; залучення студентів до волонтерської та громадської роботи; створення гуманізованого освітнього середовища, реалізація педагогіки співробітництва і партнерства, суб'єкт-суб'єктних відносин; соціально-педагогічний та психологічний супровід учасників освітнього процесу щодо розвитку соціальної активності.

Ключові слова: соціальна компетентність, соціальна активність, здобувачі вищої освіти, шляхи формування соціальної компетентності.

Актуальність (Introduction). У сучасному мінливому світі кожна людина потребує широкого спектра навичок і компетенцій, які вона має постійно розвивати протягом усього життя. Основні компетенції, визначені в Рамковій програмі оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя, схваленої Європейським парламентом і Радою Європейського Союзу 17 січня 2018 року. Ключовими компетентностями є ті, які необхідні всім людям для підвищення особистого потенціалу і розвитку, розширення можливостей працевлаштування, соціальної інтеграції та активного громадянства. Такі компетентності розвиваються в процесі навчання протягом усього життя, починаючи з

раннього дитинства шляхом формального, неформального та інформального навчання. Соціальну компетентність розглядаємо як здатність людини ефективно і відповідально взаємодіяти в суспільстві, як здатність усвідомлювати внутрішні стани, ефективно управляти часом та інформацією, конструктивно працювати з іншими людьми, залишатися стійкими і керувати власним навчанням та кар'єрою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Аналіз останніх досліджень свідчить, що проблемі формування соціальної компетентності присвячені окремі дослідження

вітчизняних науковців. Так, Жукова О. А. у дисертаційній роботі обґрунтувала і експериментально перевірила дидактичну систему формування соціальної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей класичних університетів засобами ігрових технологій. Проблему формування соціальної компетентності майбутніх фахівців з економіки у процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін висвітлює С. Соболєва та відзначає переваги інтерактивних форм проведення занять. У монографії Лісовець О. В. обґрунтовано систему формування соціально-правової компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти. Буянова Г., Кузнєцова О. висвітлюють діяльність закладів вищої освіти щодо формування соціальної компетентності студентів у позааудиторній діяльності засобами інтерактивних форм і методів навчання. Обґрунтування студентського самоврядування як ефективного інституту формування та розвитку соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників, знаходить своє відображення у праці Сидорук І. Лукацька Я. розкриває умови формування соціальної компетентності студентів у вищій школі крізь призму середовищного підходу. Розвиток соціальної компетентності студентів з особливими потребами у виховному процесі вищого навчального закладу знаходить відображення у праці Пономарьової Г. Остапенко С. А. обґрунтовує дидактичні

умови формування соціальної компетентності студентів філологічних спеціальностей, зокрема: дидактична контамінація та інтенсифікація самостійної навчальної діяльності студентів філологічних спеціальностей; комплементарність форм, методів і прийомів самостійної роботи студентів; інформативна насиченість самостійної навчальної діяльності. Шаров С. розкриває особливості розвитку соціальної компетентності здобувачів вищої освіти, зокрема майбутніх учителів, зазначаючи на доречності опанування сучасними засобами спілкування та розвитку медіаграмотності.

Методи (Methods). Аналіз, синтез, узагальнення, порівняння.

Результати (Results). Аналіз наукових праць вітчизняних дослідників свідчить, що пропонується кілька основних шляхів формування соціальної компетентності здобувачів закладів вищої освіти. Так, Лісовець О. В. [1] пропонує формувати соціально-правову компетентність майбутніх соціальних працівників під час: аудиторної діяльності (на лекційних, семінарських і практичних заняттях), позааудиторної діяльності (під час самостійної роботи, проходження практики, науково-дослідної роботи) та соціально-виховної діяльності (під час волонтерської і проектної роботи, участі в організаційно-виховних заходах) (див. Рис.1)

Рис. 1. Структура процесуального компоненту моделі системи формування соціально-правової компетентності [1, с. 176]

С. Соболева теж надає перевагу формуванню соціальної компетентності під час аудиторної діяльності, зокрема у процесі вивчення соціо-гуманітарних дисциплін, зокрема «Філософії», «Соціології», «Психології». Дослідниця акцентує увагу на застосуванні, у процесі формування соціальної компетентності, ефективних форм проведення навчальних занять, зокрема «семінарські заняття, що проходять у вигляді дискусій, ділових ігор, міні-конференцій, захисту соціальних проектів та презентацій результатів проведення соціологічних міні-досліджень» [2, с. 203].

Спираючись на результати аналізу позааудиторної діяльності закладів вищої освіти, Буянова Г., Кузнецова О. відзначають, що найкраще зарекомендувало себе використання таких інтерактивних форм та методів роботи як рольові ігри, форум-театр, тренінги, метод проектів, методи проблемного навчання, кейс-метод, мозковий штурм, ситуаційний аналіз, аналіз конкретних ситуацій, діаграма Ісікави, дискусія, діалог Сократа, метаплан та ін. Разом із цим «ефективним засобом впливу на особи-

стість залишається колективна діяльність у студентських клубах, гуртках, секціях, які сприяють саморозвитку, творчій реалізації, формуванню організаторських навичок» [3, с. 108].

Ідеї формування соціальної компетентності у позааудиторній діяльності засобами студентського самоврядування знаходять своє обґрунтування у праці Сидорук І. Дослідниця приходить до висновку, що «саме студентське самоврядування є потужним чинником, де формується соціальна компетентність, професійне становлення майбутніх соціальних працівників, оскільки у процесі різнопланової діяльності відбувається засвоєння певних знань, умінь і навичок, потрібних для виконання соціальних функцій, які знімають відчуття внутрішнього дискомфорту, допомагають налагоджувати зв'язки із соціальним середовищем та суспільством; проявляти силу волі та приймати оптимальні рішення; протистояти негативному впливу» [4, с. 206].

Московчук О. також акцентує увагу на важливій ролі студентського самоврядування та різноманітних клу-

бів за інтересами у формуванні соціальної компетентності студентів, оскільки «спільна діяльність студентів в позааудиторний час забезпечується єдністю пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, практично-перетворювальної, творчої, рекреаційної діяльності, що надають найбільші можливості для формування, закріплення і прояву позитивного ставлення до себе й інших, соціально компетентної поведінки» [5, с. 125].

Дидактичними умовами формування соціальної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей класичних університетів засобами ігрових технологій, на думку Жукової О. А., є:

1) втілення принципів педагогіки партнерства як базису розвитку позитивної соціальної активності здобувачів освіти;

2) занурення здобувачів освіти у різноманітні види діяльності у процесі аудиторної та позааудиторної роботи, що передбачали участь студентів у соціальних практиках;

3) упровадження в освітній процес класичного університету сучасних педагогічних технологій та методів активного навчання;

4) координація, узгодженість, корекція дій та психолого-педагогічних установок викладачів і студентів у подоланні бар'єрів соціокультурного життя, що виникають у самостійній діяльності здобувачів освіти;

5) педагогічний супровід формування й розвитку соціальної активності здобувачів освіти [6, с. 30].

З метою формування соціальної компетентності студентів філологічних спеціальностей, Остапенко пропонує «організовувати самостійну навчальну діяльність у формі інтерактивного діалогу – способу взаємодії суб'єктів навчального процесу за допомогою комп'ютерної техніки та певних програм» [7, с. 166].

На основі аналізу праць вітчизняних дослідників С. Шаров пропонує основні шляхи формування соціальної компетентності студентів, зокрема:

– впровадження у навчальний процес спецкурсів, які дозволять розвинути навички соціальної взаємодії, відрізняються змістовим наповненням залежно від спеціальності;

– проведення тренінгів та майстер-класів, що містять практико-орієнтовані завдання та передбачають вирішення різноманітних соціальних ситуацій;

– участь здобувачів освіти у наукових та виховних заходах, що сприяють спілкуванню та обміну думками між учасниками;

– розвиток медіаграмотності як здатності до критичного оцінювання інформації;

– проходження онлайн курсів від провідних закладів вищої освіти з медіаграмотності та соціалізації в суспільстві [8].

Лукацька Я. пропонує створити відповідне гуманізоване освітнє середовище, що сприятиме формуванню соціальної компетентності здобувачів вищої освіти. При цьому важлива роль належить авторитету викладача, який спрямовує свої зусилля на розкриття потенціалу кожного студента, його можливостей. Викладач, на переконання дослідниці, «має аналізувати інтереси, прагнення кожного учасника навчального процесу, застосовувати комунікативний підхід, він спирається на особливості кожної особистості, залежно від них обирає напрям своєї діяльності. Такі дії сприяють підвищенню креативності студентів, здатності приймати рішення під час самостійної діяльності, розвитку навичок роботи в команді, навичок публічної діяльності, високий рівень адаптивності, що позитивно впливає на формування соціальної компетентності» [9, с. 12].

Г. Пономарьова обґрунтовує специфіку розвитку соціальної компетентності студентів з особливими потребами у виховному процесі вищого навчального закладу за чотирма напрямками виховної роботи, зокрема: робота

з викладачами; із студентською академічною групою; робота із студентами із особливими освітніми потребами; робота із батьками студентів з особливими освітніми потребами. Разом із цим важливо враховувати, що ефективність формування соціальної компетентності студентів з особливими освітніми потребами «залежить від активності включення молодшої людини з інвалідністю до суспільного життя, що забезпечується передусім застосуванням у навчально-виховному процесі групових форм виховної роботи (форум-театр, волонтерські загони)» [10, с. 46].

Висновки і перспективи (Discussion). Отже, аналіз вітчизняної теорії і практики свідчить, що найбільш ефективними шляхами формування соціальної компетентності здобувачів вищої освіти є:

1) спрямованість (постановка цілі) на формування соціальної компетентності здобувачів під час лекційних, семінарських та практичних занять;

2) використання змісту матеріалу освітніх компонентів, що є сприятливими для розвитку соціальної компетентності у здобувачів, у першу чергу із соціо-гуманітарних дисциплін («Ділова мова», «Іноземна мова», «Філософія», «Соціологія», «Психологія», «Лідерство», «Менеджмент» та ін.);

3) включення до навчальних планів обов'язкових і вибіркових освітніх компонентів та спецкурсів, які дозволяють розвинути навички соціальної взаємодії;

4) застосування інтерактивних форм і методів викладання, зокрема таких як рольові та ділові ігри, форум-театр, тренінги, майстер-класи, міні-конференції, метод проектів, методи проблемного навчання, кейс-метод, мозковий штурм, ситуаційний аналіз, аналіз конкретних ситуацій, діаграма Ісікави, технологія Scrum, дискусія, діалог Сократа, метаплан та ін.;

5) залучення здобувачів до колективних творчих справ під час проходження практик;

6) створення ситуації успіху під час виконання науково-дослідних робіт;

7) планування та реалізації разом із студентами організаційно-виховних, дозвілєвих заходів;

8) долучення здобувачів до активної участі у функціонуванні студентського самоврядування;

9) мотивація студентської молоді до участі у гуртках, секціях, клубах за інтересами;

10) залучення студентів до волонтерської та громадської роботи;

11) створення гуманізованого освітнього середовища, реалізація педагогіки співробітництва і партнерства, суб'єкт-суб'єктних відносин;

12) соціально-педагогічний та психологічний супровід учасників освітнього процесу щодо розвитку соціальної активності.

Список використаних джерел

1. Лісовець О. В. Формування соціально-правової компетентності майбутніх соціальних працівників: монографія. Київ; Ніжин: Видавець П. П. Лисенко М. М., 2018. 344 с.

2. Соболева С. Формування соціальної компетентності майбутніх фахівців з економіки у процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2018, № 2 (76). 2018. 197-206.

3. Буянова Г., Кузнєцова О. Формування соціальної компетентності студентів у позааудиторній діяльності засобами інтерактивних форм і методів навчання. *Проблеми освіти*. 2021. Вип. 2(95). С. 94-111.

4. Сидорук І. Студентське самоврядування як чинник формування та розвитку соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників. Педагогічний часопис Волині. 2018. № 4(11). С. 202-208.

5. Московчук О. Формування соціальної компетентності студентів закладу вищої освіти з позицій сучасних наукових підходів. Українська професійна освіта. 2018. № 4. С.120-126

6. Жукова О. А. Дидактична система формування соціальної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей класичних університетів засобами ігрових технологій: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.09 / Харківський нац. універ. ім. В. Н. Каразіна. Тернопіль. 2019. 40 с.

7. Остапенко С. А. Дидактичні умови формування соціальної компетентності студентів філологічних спеціальностей у процесі самостійної навчальної діяльності. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 1. С. 164-167

8. Шаров С. В. Аналіз напрямків формування соціальної компетентності здобувачів вищої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 72. Том 2 2019. С. 266-269.

9. Лукацька Я. С. Умови формування соціальної компетентності студентів у вищій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69, Т. 3. С. 10-14.

10. Пономарьова Г. Ф. Розвиток соціальної компетентності студентів з особливими потребами у виховному процесі вищого навчального закладу. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Збірник наукових праць*. 2015. № 12(14). С. 36-51.

References

1. Lisovets, O. V. (2018) Formuvannia sotsialno-pravovoi kompetentnosti maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv [Formation of socio-legal competence of future social workers]. 344.

2. Sobolieva, S. (2018) Formuvannia sotsialnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z ekonomiky u protsesi vykladannia sotsialno-humanitarnykh dystsyplin [Formation of social competence of future specialists in economics in the process of teaching social and humanitarian disciplines]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. 2 (76). 197-206.

3. Buianova, H., Kuznietsova, O. (2021) Formuvannia sotsialnoi kompetentnosti studentiv u pozaudytnii diialnosti zasobamy interaktyvnykh form i metodiv navchannia [Formation of social competence of students in extracurricular activities by means of interactive forms and methods of education]. *Problemy osvity*. 2(95). 94-111.

4. Sydoruk, I. (2018) Studentske samovriaduvannia yak chynnyk formuvannia ta rozvytku sotsialnoi kompetentnosti maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv [Student self-government as a factor in the formation and development of social competence of future social workers]. *Pedahohichni chasopys Volyni*. 4(11). 202-208.

5. Moskovchuk, O. (2018) Formuvannia sotsialnoi kompetentnosti studentiv zakladu vyshchoi osvity z pozytsii suchasnykh naukovykh pidkhodiv [Formation of social competence of students of a higher education institution from the standpoint of modern scientific approaches]. *Ukrainska profesiina osvita*. 4. 120-126

6. Zhukova, O. A. (2019) *Dydaktychna systema formuvannia*

sotsialnoi kompetentnosti studentiv humanitarnykh spetsialnostei klasynykh universytetiv zasobamy ihrovykh tekhnolohii [Didactic system of formation of social competence of students of humanities majors of classical universities by means of game technologies]. Kharkivskyi nats. univer. im. V. N. Karazina. Ternopil. 40.

7. Ostapenko, S. A. (2012) Dydaktychni umovy formuvannia sotsialnoi kompetentnosti studentiv filolohichnykh spetsialnostei u protsesi samostiinoi navchalnoi diialnosti [Didactic conditions for the formation of social competence of students of philological specialties in the process of independent educational activity]. Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky. 1. 164-167.

8. Sharov, S. V. (2019) Analiz napriamkiv formuvannia sotsialnoi kompetentnosti zdobuvachiv vyshchoi osvity [Analysis of directions for the for-

mation of social competence of students of higher education]. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seria 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy. 72. 2. 266-269.

9. Lukatska, Ya. S. (2020) Umovy formuvannia sotsialnoi kompetentnosti studentiv u vyshchii shkoli [Conditions of formation of social competence of students in higher education]. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh. 69, T. 3. 10-14.

10. Ponomarova, H. F. (2015) Rozvytok sotsialnoi kompetentnosti studentiv z osoblyvymy potrebamy u vykhovnomu protsesi vyshchoho navchalnoho zakladu [Development of social competence of students with special needs in the educational process of a higher educational institution]. Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy. Zbirnyk naukovykh prats. 12(14). 36-51.

FEATURES OF INFORMATION AND DIGITAL COMPETENCE OF STUDENTS OF AGRARIAN AND ENVIRONMENTAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION Sopivnyk I. V.

Abstract. *The article reveals ways of forming the social competence of higher education graduates, in particular: focus (setting the goal) on the formation of social competence of the graduates during lectures, seminars and practical classes; the use of the content of the material of educational components, which are favorable for the development of social competence among applicants, primarily from socio-humanitarian disciplines ("Business language", "Foreign language", "Philosophy", "Sociology", "Psychology", "Leadership", "Management", etc.); the inclusion of compulsory and optional educational components and special courses in the curricula, which will allow to develop social interaction skills; application of interactive forms and methods of teaching, in particular such as role-playing and business games, forum theater, trainings, master classes, mini-conferences, project method, problem-based learning methods, case method, brainstorming, situational analysis, analysis of specific situations, Ishikawa diagram, Scrum technology, discussion, Socratic dialogue, metaplan, etc.; involvement of applicants in collective creative work during internships; creation of a situation of success during the implementation of research and development; planning and implementation together with students of organizational and educational, leisure activities; involvement of applicants in active participation in the functioning of student self-government; motivation of student youth to participate in circles, sections, clubs based on interests; involvement of students in*

volunteer and community work; creation of a humanized educational environment, implementation of pedagogy of cooperation and partnership, subject-subject relations; socio-pedagogical and psychological support of participants in the educational process regarding the development of social activity.

Keywords: *social competence, social activity, students of higher education, ways of forming social competence.*